

12 снежня

Карамзін Мікалай Міхайлавіч (1766—1826)

Да 235-годдзя з дня нараджэння

Час спрасоўвае стагоддзі, збліжае падзеі, захоўвае вечнае, мінулае, якое паўстае ў летапісах, старажытных кнігах, гістарычных дакументах. Таму пасля заканчэння летапісання ўзнікла патрэба ў напісанні гісторыі Расіі. Спробы ў гэтым напрамку рабіліся яшчэ пры Пятры I В. Тацішчавым — адным з дваранскіх гісторыкаў. Аднак ён не пайшоў далей уступных артыкулаў, збору летапісаў і заўваг да іх. I толькі ў 1803 г. Мікалай Міхайлавіч Карамзін — на той час вядомы пісьменнік, прадстаўнік рускага сентыменталізму, аўтар апавесцей «Бедная Ліза», «Наталля — баярская дачка», «Лісты рускага падарожніка», «Марфа-пасадніца» і інш. — заявіў у лісце да папачыцеля Маскоўскага ўніверсітэта М. Н. Мураўёва: «Могу и хочу писать историю».

У хуткім часе Карамзін быў прызначаны гістарыёграфам. Пры вялікай навуковай і літаратурнай добрасумленнасці пісьменніка праца над «Гісторыяй» працягвалася вельмі марудна: «Время летит, а История моя ползет», — скардзіўся Карамзін. У 1816 г., калі былі напісаны восем тамоў, аўтар вырашыў надрукаваць іх. На пачатку 1818 г. вялікая праца Карамзіна ўбачыла свет. Поспех «Гісторыі дзяржавы Расійскай» быў велізарны: яе чыталі як захапляючы раман. Гэта быў сапраўдны мастацкі твор — цікавы, поўны драматычных эпізодаў, яркіх апісанняў — калейдаскоп мноства па-майстэрску напісаных гістарычных апавесцей, раманаў, балад. I ў той час гэта была ў вышэйшай ступені аўтарытэтная і добрасумленная,

гістарычна-навуковая праца. Яна вучыла не толькі адчуваць, як «Бедная Ліза», але яшчэ і разважаць. «Гісторыя» прывабіла сучаснікаў не толькі багаццем зместу, але і высокай літаратурнай годнасцю, яркасцю і выразнасцю мовы. Пра стыль «Гісторыі» В. Бялінскі пісаў: «...дивная резьба на меди и мраморе, который не сгложет ни время, ни зависть и подобную которой можно видеть только в историческом опыте Пушкина: «История пугачевского бунта»*.

Праца над «Гісторыяй» заняла дваццаць два гады жыцця пісьменніка, аднак давесці яе да намечанага канца яму не ўдалося: перашкодзілі хвароба і турботы непапраўнага «меланхоліка» (так Карамзін сябе называў). Ён напісаў адзінаццаць тамоў і частку дванацатага, у якім апавядаецца аб падзеях 1611 г. — час барацьбы рускага народа супраць польскай інтэрвенцыі.

«Гісторыя...» створана на аснове разнастайнага гісторыка-дакументальнага матэрыялу (летапісаў, судзібнікаў, мемуараў, граматы і інш.). Гісторыю краіны Карамзін атаясамліваў з гісторыяй дзяржавы і манархічнай улады. У кантэксте развіцця расійскай дзяржаўнасці паказаў і гісторыю Беларусі.

Далейшае развіццё гістарычнай навукі раскрыла памылкі Карамзіна як гісторыка, але для свайго часу «Гісторыя дзяржавы Расійскай» была вялікай навуковай з'явай, якая стаяла на ўзроўні тагачаснай навукі. «Подвиг честного человека» — так ацаніў вялікі Пушкін шматгадовую самаадданую працу Карамзіна ў гісторыі і ў рускай літаратуры.

*Кацярына Варанько,
галоўны бібліёграф
Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі*

* Цыт. па: Карамзин Н. М. Избранные произведения. — М., 1966. — С. 29.